

Beleidsplan

Stichting Joods Verleden Edam

In 2018 is Stichting Joods Verleden Edam opgericht. Doel is om de geschiedenis van de Joodse gemeenschap van Edam zichtbaarder te maken.

We onderscheiden hierin twee 'verhalen': Ten eerste dat van de Joodse gemeenschap tussen circa 1760 en 1917. Ten tweede het verhaal van de 23 Joodse Edammers die in WOII zijn afgevoerd en vermoord.

We willen dit doen met informatie en verhalen als onderdeel van de Edamse geschiedenis. Daarnaast door fysieke elementen in het straatbeeld van Edam. Hiermee wil de stichting recht doen aan enerzijds de levens van de tientallen Joden die in Edam hun bestaan vonden, die burgers waren tussen de burgers en anderzijds recht doen aan de levens van de Edamse Joden die in WOII zijn afgevoerd naar vernietigingskampen.

Concrete doelen

We willen:

1. *De Joodse begraafplaats herwaarderen*

Op dit onopvallende en anonieme grasveld, omheind door een schamele heg, staan 14 zerken. We weten dat hier 223 mensen begraven liggen. Zij woonden met name tussen 1760 en begin 20^e eeuw in Edam.

Hun gemeenschap stichtte onder andere een synagoge, een schooltje en een ritueel bad. Daarnaast hadden ze een eigen begraafplaats bij de oude Oosterpoort, net buiten het centrum van Edam, waar eens een stadsmuur deze omsloot.

Hun bestaan willen we eren met informatie over hun leven op een verzorgde, respectvolle begraafplaats. Zodat ze zichtbaar worden als onderdeel van de Edamse geschiedenis.

2. *Slachtoffers WOII*

Het huidige beeld 'Rachel beweent haar kinderen' van Hubert van Lith, aan het Oorgat, geeft uiting aan het grote leed van de Holocaust. Jaarlijks worden rondom dit beeld de Joodse slachtoffers van de Tweede Wereld herdacht. De namen van de Edamse Joden worden hardop genoemd.

Dit beeld staat tegenover de Joodse begraafplaats.

3. *Ontsluiten informatie Joodse gemeenschap*

In archieven is interessant materiaal te vinden over de Joodse gemeenschap van Edam. Zoals het zogenoemde protocolboek van de Edamse synagoge.

Samenwerkingspartners en betrokkenen

Er zijn diverse belanghebbenden en betrokkenen waar we mee samenwerken:

1. NIK
Het Nederlands Israëliësch Kerkgenootschap (NIK), eigenaar van de Joodse begraafplaats in Edam.
2. Het gemeentebestuur van Edam.
Zij onderhoudt de begraafplaats en is eigenaar/verantwoordelijk voor de fysieke omgeving van Edam. Ook is het eigenaar van het beeld 'de Tochtgenoten Rachel beweent haar kinderen' en het plantsoen waar dit beeld in staat.
3. Vereniging Oud Edam.
Deze oudheidkundige vereniging stelt zich ten doel om het stedelijk schoon van Edam te behoeden en te bewaren. Daarnaast om de geschiedenis van Edam te kennen en te onderzoeken.
4. Fondsen.
Er zijn diverse (Joodse) fondsen die belang hechten aan de concrete uitwerking van onze doelen en hiervoor middelen ter beschikking willen stellen.
5. Omwonenden
Daarnaast betrekken we de inwoners van Edam bij onze plannen. Met name de omwonenden van de Joodse begraafplaats en van het beeld 'Rachel beweent haar kinderen'.

Fasering

We onderscheiden de volgende fases:

1. Plan Herwaardering Joodse begraafplaats (2019-2020)
 - Bodemonderzoek Joodse begraafplaats
 - Ontwerpvoorstel Joodse begraafplaats
 - Overleg met betrokkenen (Gemeente, NIK, Ver. Oud Edam, omwonenden e.a.)
 - Definitief ontwerp Joodse begraafplaats
 - Verwerven financiële middelen
 - Uitvoering plan
2. Plan Informatie Joodse slachtoffers WOII (2019-2021)
 - Ontwerpvoorstel omgeving 'de Tochtgenoten. Rachel beweent haar kinderen'
 - Overleg met betrokkenen
 - Definitief plan
 - Verwerven financiële middelen
 - Uitvoering plan
3. Ontsluiten informatie Joodse gemeenschap Edam
 - Uitwerken Protocolboek Edamse synagoge (2019-2020)
4. Meewerken aan activiteiten 75 jaar Vrijheid
 - Het lichtobject Levenslicht 'bewaken'.
 -

Financiën

Begrotingen van de concrete uitwerking van onze plannen moeten uitwijzen wat we aan middelen nodig hebben. Vereniging Oud Edam heeft ons een bedrag geschonken voor de startkosten, zoals voor notariële kosten, huisstijl, bouwen site e.d.

We kennen diverse fondsen die we voor ondersteuning van onze activiteiten willen benaderen, zoals: Prins Bernhard Cultuurfonds, Coöperatiefonds Rabobank en diverse Joodse fondsen.

Recent heeft het ministerie van OC&W de mogelijkheid geopend voor subsidie voor restauratie van Joodse begraafplaatsen. We zullen een beroep doen op dit fonds. Daarnaast zijn er plaatselijke en landelijke fondsen die hiervoor we zullen benaderen.

Stichtingsbestuur en adviseurs

Het bestuur van Stichting Joods Verleden Edam bestaat uit:

Mick Nolte, voorzitter

Dik Rinkel, penningmeester

Wil Spanjer, secretaris

Het bestuur wordt voor bouwkundige keuzes ondersteund en geadviseerd door Jan Visser, bouwkundige, Hans Boonstra, architect en geschiedenisadviseur Adrie Doets.

Het bestuur doet onbezoldigd hun werk voor de stichting.

Communicatie en PR

Voor de communicatie en PR gebruiken we met name de volgende kanalen:

1. www.joodsverledenedam.nl
2. Een nieuwsbrief van de stichting voor betrokkenen en geïnteresseerden
3. Het ledenblad van Vereniging Oud Edam
4. De Stadskrant, de NIVO e.d.

Voorlichting en educatie

Met diverse middelen wil de stichting bijdragen aan voorlichting en educatie van de bevolking en met name van schoolkinderen. We willen met name de twee 'verhalen' over de Joden van Edam vertellen, omdat we vanuit hun verleden kunnen leren voor de huidige tijd. We doen dit via de hierboven genoemde kanalen en via lezingen.

We willen meewerken aan het heruitgeven van het boek 'Rachel's kinderen' van Erik Besseling. Daarnaast willen we bijdragen aan lesmateriaal voor de basisscholen.

Korte geschiedenis Joodse gemeenschap in Edam

Edam heeft in de 18^e en 19^e eeuw, net als de andere handelssteden aan de kust van de Zuiderzee, een bescheiden doch volwaardige Joodse gemeente gekend. Op het hoogtepunt - we weten dat door de bevolkingstelling van 1840 - waren er 90 leden van de toenmalige Joodse gemeente.

De Oost-Europese Joden, veelal arm, waren naar Edam getrokken in de hoop er veiligheid en werk te vinden. De rijkere Zuid-Europese Joden hadden eerder voet aan wal gezet in Edam.

Zij brachten de lakenhandel met zich mee en hebben op die wijze bijgedragen aan de bloei van Edam.

Deze ambachtslieden en kleine handel bedrijvende Joden hebben in Edam, voor zover is na te gaan, vreedzaam bestaan geleefd tussen de andere bevolkingsgroepen. Er zijn geen bronnen te vinden die vertellen over vernielingen of treiterijen. Ook leefde de Joodse gemeenschap niet afgezonderd in een bepaald gedeelte van de stad maar tussen de andere gelovigen in.

De Joodse begraafplaats

De Joodse begraafplaats is weliswaar verkleind voor verbreding van de plaatselijke wegen maar ligt er verder ongeschonden bij. Het is een onopvallendheid geheel: een anoniem grasveld omgeven door een schamele heg. Er liggen 22 Joden 'met naam'. Zij staan vermeld op een liggende gedenksteen. Slechts veertien grafzuilen zijn behouden. Door slijtage van de verf zijn ze onleesbaar. Op de begraafplaats geen borden met daarop informatie over deze historische plek. Het is nog de enige zichtbare uiting van de Joodse inwoners van Edam. Restanten van hun met de andere Edammers vervlochten geschiedenis is afgebroken, verkocht of anderszins verdwenen.

Begravingsregister

In het Waterland Archief ligt het "Begravingsregister 1793" waarin in schoonschrift de namen zijn geregistreerd van 223 overleden leden van de gemeente en de datum van hun begrafenis.

Vreedzaam samenleven

Op een andere manier vindt het bestuur van de Stichting Joods Verleden Edam het van belang om de geschiedenis van de Joodse gemeente meer gezicht en aandacht te geven. Er is in de archieven niets te vinden van geweld of pesterijen tegen deze 'vreemdelingen' die zich in Edam vestigden. Daarmee geeft meer aandacht voor dit deel van de Edamse geschiedenis ook een actuele boodschap af.

Bron: De Joodse Gemeente van Edam 1779 – 1886: F. Schoonheim.

De Joodse geschiedenis van Volendam

Hoewel onze stichting zich in eerste instantie richt op het Joodse verleden van Edam krijgen we ook verhalen en informatie over de Joodse geschiedenis – met name in de Volendammer namen – van Volendam. Ook hierin zijn we geïnteresseerd.